BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
Journal of Agricultural Faculty of Bursa Uludag University
e-ISSN 2651-4044
https://dergipark.org.tr/tr/pub/bursauludagziraat
http://www.uludag.edu.tr/ziraatdergi
Haziran/2025, 39(1), s. 81-92

ARAŞTIRMA MAKALESİ RESEARCH ARTICLE

Geliş Tarihi (Received): 19.11.2024
Kabul Tarihi (Accepted): 11.03.2025

Bursa İlinde Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa Göre Yapılan İzin Başvurularının Değerlendirilmesi[A]

Ali DOĞRU[1*], Kemal Sulhi GÜNDOĞDU[2]

Öz: Toprakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve korunması gıda güvencesi için kritik öneme sahiptir. Tarım alanlarının niteliğini yitirmesinin engellenerek korunması, geliştirilmesi ve arazi kullanım planlaması yapılarak planlı bir kullanım sağlanması tarım alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından gereklidir. 5403 Sayılı Toprak Koruma Kanunu ile tarım arazilerinin korunmasına yönelik olumlu bir politika izlemiş olsa da, riskler de barındırmaktadır. Büyükova Koruma Alanı içinde yapılan izinlendirmeler, sanayi ve kentleşme baskısı ve kontrolsüz yapılaşma toprak kaynakları üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. Tarım alanlarında bitkisel üretim dışında hayvancılık, tarımsal ürünlerin muhafazası, sera gibi tarımsal yapılar için yer ihtiyacı yanında ulaşım faaliyetleri ve madencilik gibi faaliyetler için de yer ihtiyacı talepleri olabilmektedir. Bu çalışmada, Bursa ilinin 2018 ile 2022 yılları arasında tarım arazileri için yapılan tarımsal yapı ve tarım dışı kullanım taleplerinin değerlendirmesi yapılmıştır**.** Veriler, Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne yapılan resmi başvuruların kayıtlarından derlenmiştir. Başvurular kullanım amacına göre tarımsal yapılar ve tarım dışı yapılar olarak gruplara ayrılmış, büyükova koruma alanı içinde ve dışında izin verilen başvurular ayrı ayrı değerlendirilerek veriler yorumlanmış ve tablolara işlenmiştir. Bu kapsamda tarımsal yapı talepleri en çok başvuru yapılan talebe göre soğuk hava depoları, hayvancılık işletmeleri, tarımsal depolar ve diğer tarımsal yapı başvuruları olmak üzere 4 farklı sınıfta değerlendirilmiştir. Tarım dışı yapılan başvurular ise tek sınıf altında değerlendirilmiştir. Tarımsal yapı ve tarım dışı kullanımların yıllara göre başvuru sayıları, başvuru alanları, uygun görülen talep sayıları, bu taleplerin büyükova koruma alanında veya büyük ova koruma alanı dışında olma durumuna göre değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amaç dışı kullanım, Büyükova koruma alanı, 5403 sayılı Kanun, Tarımsal yapı.

[A] Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir. Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

[*] **Sorumlu yazar/Corresponding** Author: [1] Ali DOĞRU" Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyosistem Mühendisliği Anabilim Dalı Görükle, Bursa, Türkiye, alidogru16@gmail.com, OrcID 0009-0002-4603-855X

[2] Kemal Sulhi GÜNDOĞDU: Bursa Uludağ Üniversitesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü Görükle, Bursa, Türkiye, kemalg@uludag.edu.tr, OrcID 0000-0002-5591-4788

Atıf/Citation: Doğru, A., Gündoğdu, K.S., 2023. Bursa İlinde Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa Göre Yapılan İzin Başvurularının Değerlendirilmesi. *Bursa Uludag Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 39(1), 81-92. https://doi.org/10.20479/bursauludagziraat.1587997

Evaluation of Permit Applications Made According to the Soil Conservation and Land Use Law in Bursa Province

Abstract: Türkiye's soils are the cornerstone of its agricultural sector, and the sustainable use and protection of these soils is critical to the country's food security and economic development. It is very important to protect and develop agricultural areas by preventing them from losing their quality and to ensure planned use by land use planning to ensure the sustainability of agricultural areas. Although it has followed a positive policy towards the protection of agricultural lands with the Soil Protection Law No. 5403, it also carries risks. Permissions made within the Büyükova Protected Area, industrial and urbanization pressure and uncontrolled construction may cause negative effects on soil resources. Apart from crop production in agricultural areas, there is a need for agricultural buildings and non-agricultural uses in order to meet activities such as livestock breeding, preservation of agricultural products, greenhouses, etc., as well as activities such as settlement needs, transportation activities and mining activities.This study was conducted within the scope of the "Soil Conservation and Land Use Law No. 5403" to evaluate the changes in the demand for agricultural lands, agricultural buildings and non-agricultural purposes between 2018 and 2022 in Bursa province. The data was compiled from the records of official applications made to Bursa Provincial Directorate of Agriculture and Forestry. The applications were divided into groups as agricultural buildings and non-agricultural buildings according to the purpose of use, and the applications allowed within and outside the Büyükova conservation area were evaluated separately, the data were interpreted and entered into tables. In this context, agricultural building requests were evaluated in 4 different classes, including cold storages, livestock enterprises, agricultural warehouses and other agricultural building applications, according to the most applied demand. Non-agricultural applications were evaluated under a single class. The number of applications for agricultural buildings and non-agricultural uses by year, application areas, the number of requests deemed appropriate, and whether these requests are in the Büyükova protection area or outside the Great Plain protection area were evaluated.

Keywords: Büyükova conservation area, Law no. 5403, Non-agricultural use, Agricultural building.

Giriş

Tarım arazilerinin korunması tarımsal üretimdeki sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir faktördür. Çeşitli nedenlerle bazı tarım arazilerinin farklı amaçlarla kullanılması ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Tarım arazilerinin amaç dışı kullanılması, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu hükümlerine göre gerçekleştirilebilmektedir. Kanun, toprağın doğal veya yapay yollarla kaybını ve niteliklerini yitirmesini engelleyerek korunmasını, geliştirilmesini ve çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak, plânlı arazi kullanımını sağlayacak usul ve esasları kapsamaktadır (Anonim, 2005).

Toprak koruma ve sulamaya yönelik altyapı tesisleri, entegre nitelikte olmayan hayvancılık ve su ürünleri üretim ve muhafaza tesisleri, tarımsal depolar, seralar, un değirmeni vb. yapılar tarımsal amaçlı yapı olarak kabul edilir. Savunmaya yönelik stratejik yer ihtiyaçları, doğal afet sonucu ortaya çıkan geçici yerleşim yeri ihtiyacı, petrol ve doğalgaz arama ve işletme faaliyetleri, ilgili Bakanlıktan kamu yararı kararı alınmış madencilik faaliyetleri, Bakanlıklarca kamu yararı alınmış plan ve yatırımlar, kamu yararı gözetilerek yol altyapı ve üst yapı faaliyetlerinde bulunacak yatırımlar, Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca yenilenebilir enerji kaynak alanlarının kullanımı ile ilgili yatırımları, Jeotermal kaynaklı teknolojik sera yatırımları tarım dışı kullanım olarak nitelendirilir (Anonim, 2005).

Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımında, öncelikle verim düzeyi düşük arazilerin kullanılması, tarımsal üretimdeki sürdürülebilirlik için önemlidir (Yüzal, 2019). İmar çalışmaları, sanayileşme, turizm yatırımları, kamu altyapı yatırımları gibi yatırımlar yapılırken yer seçiminde tarım arazilerinin niteliğine dikkat edilmeksizin yatırımlar yapılabilmektedir. Verimli tarım arazilerine bu tür yatırımların yapılması, tarımsal üretiminin de verimi düşük tarım arazilerine kaymasına neden olmaktadır (Karakayacı, 2010). Tarım arazilerinde talep edilen amaç dışı kullanımların daha planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için ülkemiz genelinde bütün tarım arazilerine yönelik Arazi Kullanım Planları'nın ivedilikle hazırlanması önem arz etmektedir (Topçu, 2012).

Tarımsal üretim açısından Bursa ili sahip olduğu ovalar ve toprak yapısı açısından 369727.80 ha tarım alanına ve her çeşit ürünün yetiştiği bir coğrafyaya sahiptir. Bursa ilinde tarla bitkileri 143612.10 ha (%38.84), meyvecilik 49353.20 ha (%13.35), sebzecilik 34912.80 ha (%9.44), bağcılık 2604.00 ha (%0.70) ve zeytincilik 44011.00 ha (%11.90) alanda yapılmaktadır. Ayrıca 82436 adet sağmal büyükbaş hayvan ve 243262 adet sağmal küçükbaş hayvan bulunmaktadır (Anonim, 2023).

Bursa ilindeki hem hayvancılık hem de tarımsal faaliyetlerin yoğun bir şekilde yapılması, bu ürünlerin yerinde işlenme gereksinimi, Bursa'yı tarıma dayalı sanayi konusunda önemli bir merkez haline getirmiş ve tarımsal sanayiye yönelik yapıların yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Gıda sanayisi, tarımsal üretimle doğrudan ilişkilidir ve nüfusun beslenmesinin yanı sıra, istihdam sağlama, katma değer yaratma ve ihracat açısından büyük önem taşır. Meyve ve sebze işleme sanayisi içinde yer alan konserve sanayi, ihracatta en büyük paya sahip sektörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. (Turhan ve ark., 2013). İlde gıda sanayine ilişkin olarak hemen her dalda faaliyet gösteren kuruluşlar mevcuttur. Bunlar içerisinde et ve sütlü mamuller üretimi, sebze ve meyve işleme sanayi, bitkisel ve hayvansal yağlar, un ve unlu mamuller, şekerli mamuller, meyve suları üretimi ile soğuk hava depoculuğu en önde gelenlerdendir.

Bu çalışmada, Bursa ilinde, tarım arazilerinin, tarımsal yapılar ve tarım dışı amaçlı kullanım izin talepleri 2018-2022 yılları için değerlendirilmiştir. Tarımsal amaçlı talepler, soğuk hava deposu, hayvancılık işletmesi, tarımsal depo ve diğer tarımsal yapılar olmak üzere 4 farklı sınıfta, tarım dışı yapılan talepler ise tek sınıfta değerlendirilmiştir.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın materyalini, Bursa Tarım İl müdürlüğünden temin edilen "5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu" kapsamındaki talepler oluşturmuştur. Tarım alanlarında, tarımsal yapı ve tarım dışı amaçlı kullanım için izin talepleri yapılmaktadır. Bursa ilinde 2018 ile 2022 yılları arasında yapılan talepler bu çalışmada kullanılmıştır. İzin taleplerinin temini için Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğüne dilekçe ile başvuru yapılarak, kişisel bilgileri içermeyecek şekilde taleplere ilişkin bilgiler exel formatında temin edilmiştir. Bu talepler, başvuru amacına göre değerlendirme işlemleri yapılmış ve alınan veriler kullanım amacına göre tarımsal yapılar ve tarım dışı yapılar olarak gruplara ayrılmış, büyükova koruma alanı içinde ve dışında izin verilen başvurular ayrı ayrı değerlendirilerek veriler yorumlanmış ve tablolara işlenmiştir.

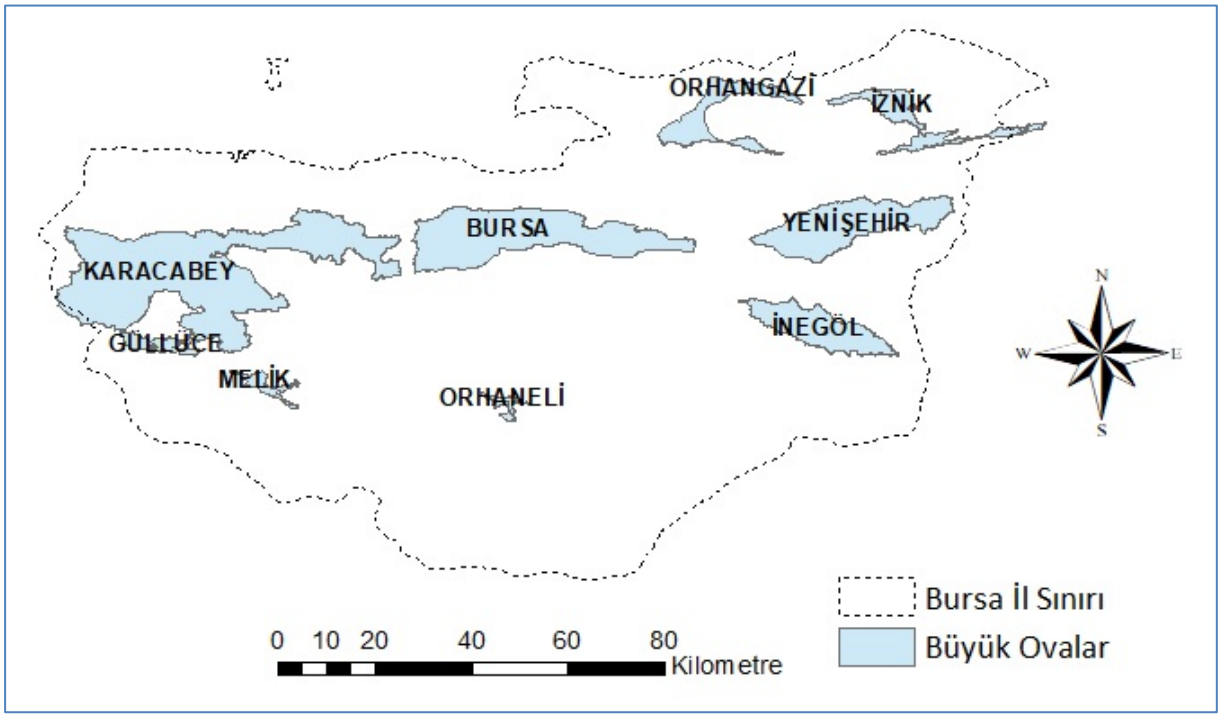
İl Toprak koruma kurulu Vali veya Vali yardımcısı başkan olamak üzere, İl Tarım ve Orman Müdürü, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürü, Maliye Bakanlığını İldeki üst düzey temsilcisi, belediye sınırları (mücavir alan dâhil) içerisinde ve dışında alanlar olması halinde, belediye temsilcisi ve il özel idaresi temsilcisi, ulusal ölçekte faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşu temsilcisi ile TOBB, TZOB, ZMO, Üniversite temsilcileri, Özel kanunlarla koruma altına alınmış alanlar, DSİ ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının talep alanında projesi olması halinde, ilgili kurum temsilcisi de Kurula katılır. İl Toprak Koruma Kuruluna gelen tarımsal amaçlı talepler arazinin niteliği, tarımsal üretimi artırma ve geliştirme amacına hizmet edip etmediği, bölgesel tarım politikasına uygun olup olamdığı, tarım arazisinin parçalanmasına neden olup olmadığı, tarım dışı amaçlı talepler ise arazinin niteliği, alternatif ve daha verimsiz alanların bulunup bulunmadığı, toprak, su ve ekosistem üzerindeki etkileri ile kamu yararı ilkeleri gözetilerek ekonomik ve sosyal faydalar göz önünde bulundurularak kurul üyeleri tarafından oy çokluğu veya oy birliğiyle olmak üzere değerlendirir. Kurulun üye tam sayısı ile toplanması esastır, ancak zorunluluk halinde en az altı üye ile toplanabilir. Kurul, kararları en az beşte üç çoğunlukla ve en az altı üyenin aynı yönde oy kullanması şartı ile alır. Ancak kamuya ait enerji ve ulaşım yatırım projelerinde Kurul, kararları toplantıya katılan üyelerin çoğunluğu ile de alabilir.

5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu çerçevesinde İl Tarım ve Orman Müdürlüğü teknik personeli tarafından yapılan ön incelemeler ve hazırlanan raporlar, Toprak Koruma Kurulu'nun karar sürecine temel oluşturmaktadır.

Büyükova koruma alanında kalan tarımsal amaçlı ve tarımdışı başvurular İl Toprak Koruma Kurulu tarafından değerlendirildikten olumlu görüş verilen talepler değerlendirilmek üzere Tarım ve Orman Bakanlığına gönderilir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygun görülen talepler Valilikçe izinlendirilir. Büyükova koruma alanı dışındaki tarımsal amaçlı talepler İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından değerlendirildikten sonra ilgili mevzuatlar çerçevesinde Valilik kararı ile izinlendirilir. Tarım dışı amaçlı kullanımlar ise kuru marjinal tarım arazileri kamu yararı alınmaksızın Valilik kararı ile kuru marjinal tarım arazi dışında kalan tarım arazileri İl Toprak Koruma Kurulu tarafından değerlendirildikten sonra uygun görülen talepler ilgili Bakanlıktan alınan kamu yararı kararı ile birlikte değerlendirilmek üzere Tarım ve Orman Bakanlığına gönderilerek değerlendirilir ve uygun görülen talepler Valilik tarafından izinlendirilir.

Hem tarımsal hem de tarım dışı kullanım için başvurular yapılmaktadır. Başvuruların sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için sınıflandırma yapılmıştır. Bu çalışmada yer alan tarımsal yapı talepleri başvuru sayısına göre, soğuk hava depoları, hayvancılık işletmeleri, tarımsal depolar ve diğer tarımsal yapılar olmak üzere 4 farklı sınıfta değerlendirilmiştir. Tarım dışı yapılan başvurular ise başvuru çeşitliği çok fazla olduğundan dolayı tek sınıf altında değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamızda, büyük ova koruma alanları ve büyük ova koruma alanı dışında kalan alanlar da ayrı ayrı değerlendirmeye alınmıştır. Bursa ilinde, Bursa Ovası, Karacabey Ovası, İnegöl Ovası, Yenişehir Ovası, İznik Ovası, Orhangazi Ovası, Güllüce Ovası, Orhaneli Ovası ve Melik Ovası olmak üzere 9 adet büyük ova koruma alanı bulunmaktadır (Şekil 1). Bu ovaların belirlenmesinde tarım potansiyeli önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışmada, tarımsal yapı ve tarım dışı kullanımlar için yıllara göre başvuru sayıları, başvuru konuları, uygun görülen talepler, uygun görülmeyen talepler, bu taleplerin büyükova koruma alanında veya dışında olma durumuna göre değerlendirme yapılmıştır.

Şekil 1: *Büyük Ova Koruma Alanları*

Bulgular ve Tartışma

Bursa İlinde 2018-2022 yılları arasında yapılan tarımsal yapı ve tarım dışı kullanım izin başvuruları değerlendirilerek, başvuruların yıllara göre değişimi analiz edilmiş ve başvuru sayıları, uygun görülen başvurular, uygun görülen başvuruların büyük ova koruma alanında mı yoksa dışında mı kaldığı incelenmiş ve Çizelge 1, 2, 3, 4 ve 5'te verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge 1. İzin Başvuru ve Kabul Sayıları (2018 Yılı)

Bursa 2018 Yılı Başvuruları	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı(ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Büyükova Koruma Alanında İzinlendirilen Alan (ha)	Büyükova Dışında İzinlendirilen Alan(ha)	Uygun Görülen Toplam Alan(ha)	Uygun Görülen Taleplerin Oranı(%)
Soğuk Hava Deposu	9	185.42	6	0.2	0.76	0.96	66.67
Hayvancılık İşletmeleri	64	101.40	51	1.00	12.22	13.22	79.69
Tarımsal Depolar	14	14.31	4	0.05	0.04	0.09	28.57
Diğer Tarımsal Yapılar	45	26.33	13	0	0.29	0.29	28.89
Tarım Dışı Başvurular	87	538.99	27	49.46	231.32	280.78	31.03
TOPLAM	**219**	**866.45**	**101**	**50.71**	**244.63**	**295.34**	**46.11**

Çizelge 1 de görüleceği gibi 2018 yılında, tarımsal yapı ve tarım dışı olmak üzere toplam 219 başvuru yapılmış olup bu başvuruların 101 tanesi uygun görülmüştür. Yapılan başvuruların, soğuk hava depolarında % 66.67'si, hayvancılık işletmelerinde % 79.69'u, tarımsal depolarda %28.57'si, diğer tarımsal yapılarda %28.89'u, tarım dışı başvurularında %31.03'ünün kabul edildiği görülmektedir. Kabul edilen başvuruları alan olarak değerlendirdiğimizde, tarımsal yapı olarak 14.56 ha alanın izinlendirildiği görülmektedir. Bu alanın % 8.58'i büyük ova koruma alanında, % 91.42'i büyük ova koruma alanı dışında kalmaktadır. Tarım dışı başvurularda 280.78 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın % 17.61'i büyükova koruma alanında, % 82.39'unun da büyük ova dışında kaldığı görülmektedir.

Çizelge 2. İzin Başvuru ve Kabul Sayıları (2019 Yılı)

Bursa 2019 Yılı Başvuruları	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı(ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Büyükova Koruma Alanında İzinlendirilen Alan (ha)	Büyükova Dışında İzinlendirilen Alan(ha)	Uygun Görülen Toplam Alan(ha)	Uygun Görülen Taleplerin Oranı(%)
Soğuk Hava Deposu	16	23.22	11	16.42	3.08	19.50	68.75
Hayvancılık İşletmeleri	56	57.74	44	0.22	6.50	6.72	78.57
Tarımsal Depolar	22	21.31	13	0.71	0.45	1.16	58.09
Diğer Tarımsal Yapılar	49	27.24	8	0.01	2.26	2.27	16.32
Tarım Dışı Başvurular	71	734.90	29	438.13	79.49	517.62	40.84
TOPLAM	**214**	**864.41**	**105**	**455.49**	**91.78**	**547.27**	**48.59**

2019 yılı içerisinde toplam 214 başvuru yapılmış olup bu başvuruların 105 tanesi uygun görülmüştür. Soğuk hava depoları %68.75, Hayvancılık işletmeleri %78.57, tarımsal depolar %58.09, diğer tarımsal yapılar %16.32, tarım dışı başvurular da %40.84'ünün kabul edildiği görülmektedir. Kabul edilen başvuruları alan olarak değerlendirdiğimizde tarımsal yapı olarak 29.65 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın %58.55'ü büyük ova koruma alanında, % 41.45'si de büyük ova koruma alanı dışında kalmaktadır. Tarım dışı başvurularda 517.62 ha alann izinlendirildiği ve bu alanın %84.64'ü büyükova koruma alanında, %15.36'sının da büyük ova dışında kaldığı görülmektedir.

Çizelge 3. İzin Başvuru ve Kabul Sayıları (2020 Yılı)

Bursa 2020 Yılı Başvuruları	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı(ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Büyükova Koruma Alanında İzinlendirilen Alan (ha)	Büyükova Dışında İzinlendirilen Alan(ha)	Uygun Görülen Toplam Alan(ha)	Uygun Görülen Taleplerin Oranı(%)
Soğuk Hava Deposu	47	61.38	32	4.55	3.26	7.81	68.08
Hayvancılık İşletmeleri	137	198.15	114	7.05	19.32	26.37	83.20
Tarımsal Depolar	56	51.93	25	1.29	0.88	2.17	44.64
Diğer Tarımsal Yapılar	25	98.24	12	0.48	15.46	15.94	48
Tarım Dışı Başvurular	49	204.40	12	17.46	19.10	36.56	24.5
TOPLAM	**314**	**614.10**	**195**	**30.83**	**58.02**	**88.85**	**62.10**

2020 yılı içerisinde toplam 314 başvuru yapılmış olup bu başvuruların 195 tanesi uygun görülmüştür. Soğuk hava depoları %68.08, Hayvancılık işletmeleri %83.2, tarımsal depolar %44.64, diğer tarımsal yapılar %48, tarım dışı başvurular da %24.5'inin kabul edildiği görülmektedir. Kabul edilen başvuruları alan olarak değerlendirdiğimizde tarımsal yapı olarak 52.29 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın %25.57'i büyük ova koruma alanında, % 74.43'i de büyük ova koruma alanı dışında kalmaktadır. Tarım dışı başvurularda 36.56 ha alann izinlendirildiği ve bu alanın %47.76'i büyükova koruma alanında, %52.24'inin de büyük ova dışında kaldığı görülmektedir.

Çizelge 4. İzin Başvuru ve Kabul Sayıları (2021 Yılı)

Bursa 2021 Yılı Başvuruları	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı(ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Büyükova Koruma Alanında İzinlendirilen Alan (ha)	Büyükova Dışında İzinlendirilen Alan(ha)	Uygun Görülen Toplam Alan(ha)	Uygun Görülen Taleplerin Oranı(%)
Soğuk Hava Deposu	50	75.54	33	7.78	4.67	12.45	66.00
Hayvancılık İşletmeleri	166	203.75	111	8.84	18.98	27.82	66.80
Tarımsal Depolar	91	77.23	37	0.48	1.18	1.66	40.60
Diğer Tarımsal Yapılar	35	55.57	23	3.39	1.49	4.88	65.70
Tarım Dışı Başvurular	67	559.91	18	59.13	51.44	110.57	26.80
TOPLAM	**409**	**972.00**	**222**	**79.62**	**77.76**	**157.38**	**54.27**

2021 yılı içerisinde toplam 409 başvuru yapılmış olup bu başvuruların 222 tanesi uygun görülmüştür. Soğuk hava depoları %66, Hayvancılık işletmeleri %66.8, tarımsal depolar %40.6, diğer tarımsal yapılar %65.7, tarım dışı başvurular da %26.8'inin kabul edildiği görülmektedir. Kabul edilen başvuruları alan olarak değerlendirdiğimizde tarımsal yapı olarak 46.81 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın %43.8'si büyük ova

koruma alanında, % 56.2'ü de büyük ova koruma alanı dışında kalmaktadır. Tarım dışı başvurularda 110.57 ha alann izinlendirildiği ve bu alanın %53.48'i büyükova koruma alanında, %46.52'sinin de büyük ova dışında kaldığı görülmektedir.

Çizelge 5. İzin Başvuru ve Kabul Sayıları (2022 Yılı)

Bursa 2022 Yılı Başvuruları	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı(ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Büyükova Koruma Alanında İzinlendirilen Alan (ha)	Büyükova Dışında İzinlendirilen Alan(ha)	Uygun Görülen Toplam Alan(ha)	Uygun Görülen Taleplerin Oranı(%)
Soğuk Hava Deposu	64	72.14	34	4.51	5.55	10.06	53.12
Hayvancılık İşletmeleri	81	81.34	56	0	11.25	11.25	69.13
Tarımsal Depolar	62	79.14	19	1.02	0.44	1.46	30.64
Diğer Tarımsal Yapılar	85	93.54	47	1.51	3.47	4.98	55.29
Tarım Dışı Başvurular	69	304.18	23	8.56	40.85	49.41	33.33
TOPLAM	**361**	**630,35**	**179**	**16**	**61.56**	**77.16**	**49.58**

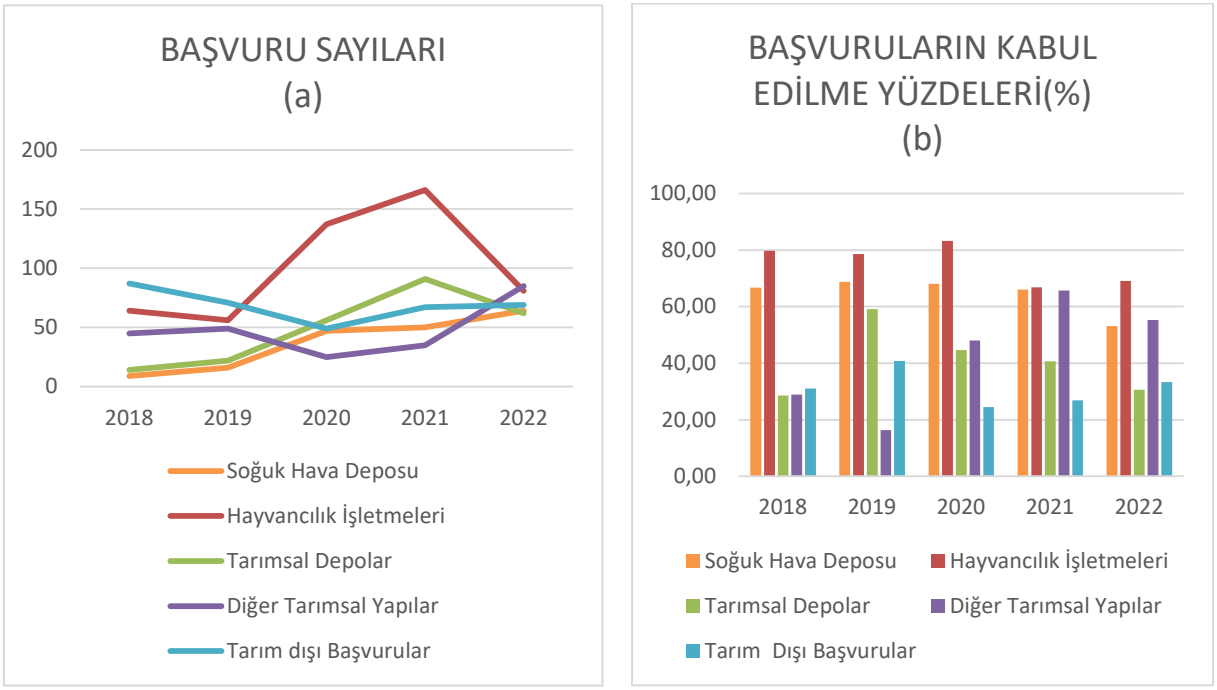
2022 yılı içerisinde toplam 361 başvuru yapılmış olup bu başvuruların 179 tanesi uygun görülmüştür. Soğuk hava depoları %53.12, Hayvancılık işletmeleri %69.13, tarımsal depolar %30.64, diğer tarımsal yapılar %55.29, tarım dışı başvurular da %33.33'inin kabul edildiği görülmektedir. Kabul edilen başvuruları alan olarak değerlendirdiğimizde tarımsal yapı olarak 27.75 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın %25.37'si büyük ova koruma alanında, %74.63'ü de büyük ova koruma alanı dışında kalmaktadır. Tarım dışı başvurularda 49.41 ha alanın izinlendirildiği ve bu alanın %17.33'ü büyükova koruma alanında, %82.67'sinin de büyük ova dışında kaldığı görülmektedir. Bursa ili 369727.80 ha tarım arazisine sahip olup 2018 ile 2022 yılları arasında tarımsal yapı ve tarım dışı olarak izin verilen alan 1164,4 ha'dır. İzin verilen alanın toplam tarım arazisi içerisindeki oranı % 0,31'dir.

Çizelge 6. 2018-2022 Yılları Arasındaki Verilerin Ortalaması

Başvuru Amacı	Başvuru Sayısı	Başvuru Alanı (ha)	Uygun Görülen Talep Sayısı	Uygun Görülen Toplam Alan (ha)
Soğuk Hava Deposu	37.20	83.94	23.20	10.16
Hayvancılık İşletmeleri	100.80	128.88	75.20	17.88
Tarımsal Depolar	49.00	48.78	19.60	1.31
Diğer Tarımsal Yapılar	47.80	60.18	20.60	5.27
Tarım Dışı Başvurular	68.60	468.48	21.80	198.99

Bu çizelge, 2018 ve 2022 yıllarındaki verilere dayanarak ortalama başvuru sayıları, alan büyüklükleri ve kabul edilen talepleri içermektedir.

Yıllara göre başvuru sayıları ve kabul edilme yüzdeleri Şekil 2'de verilmiştir. Tarımsal yapı ve tarım dışı başvurular kabul sayıları üzerinden yapılan doğrusal regresyon analizi sonucuna göre tarımsal yapı müracaatlarının yıllara göre artış, tarım dışı müracaatların ise yıllara göre azalış trendinde olduğu bulunmuştur. Özellikle soğuk hava deposu ve tarımsal depo müracaatlarının diğer başvurulara göre daha fazla artış gösterdiği görülmüştür.

Şekil 2. *Yıllara göre başvuru sayıları (a), başvuruların kabul edilme yüzdeleri (b)*

Yapılan Başvurular 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı kapsamında ilgili kurumlardan da görüş alınarak olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Yapılan başvuruların kabul edilmeme nedenleri arasında;

- Soğuk hava deposu başvurularında İlçe bazında üretilen ürünlerin soğuk hava deposunda saklanmaya uygun olup olmaması, ilçe bazında üretilen ve soğuk hava deposunda saklanmaya uygun olan ürünlerin miktarı ile hali hazırda ilçede kurulu olan soğuk hava depolarının kapasitesi dikkate alınmaktadır. Kapasiteyi aşacak şekilde yeni soğuk hava deposu izni talebi yapılması,
- Hayvancılık işletme izin taleplerinde yeraltı suyu kullanımı sınırlandırılan alanlarda, hayvanların ihtiyacı olan suyu karşılanmasına ilişkin su tahsis belgesinin talep sahibi tarafından alınamaması, tesisin yerleşim yerine yakın olması (koku, hijyen vb. nedeniyle), hayvanların refahı için tesis yapılmak istenen tarım arazisi topografik durumunun uygun olmaması,
- Tarımsal depo başvurularında üreticinin ilçe bazında yeterli üretimi olmaması, ihtiyacı olan depolama alanından daha fazla alan talep edilmesi,

- Arazinin ekonomik olarak tarım yapılabilir büyüklükleri belirlenmiş sınırın altında kalan alanlara bağ evi yapılmak istenilmesi,
- Planlı alanlarda halihazırda boş ve kullanıma uygun alanların bulunması,
- Tarımsal kullanım bütünlüğünün bozulması,
- Amacına uygun planlı alanlara uzaklığı (ev talebinde yerleşime uzaklığı, sanayi taleplerinde sanayi alanlarına uzaklığı),
- Talep alanlarının dere taşkın sahalarında yer almaları

5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Tarım arazilerinin sürdürülebilir yönetim açısından önemli bir değerlendirme sunmaktadır. Bu kanunun toprak kaynakları yönünden olumlu ve olumsuz etkileri bakımından değerlendirdiğimizde olumlu yönleri;

- Büyükova koruma alanı içerisindeki tarım dışı kullanımların sınırlandırılması ve verimli tarım arazilerinin korunması,
- Tarımsal yapıların planlı bir şekilde yapılması,
- Kırsal Kalkınmaya katkıda bulunması,
- Tarımsal sanayinin kontrollü bir şekilde büyümesi,
- Verimli tarım topraklarının sanayi ve yerleşim baskısından korunması,
- Arazi kullanımplanlarının yapılması,

Olumsuz yönleri,

- Şehirleşme ve sanayileşme nedemiyle tarım arazilerinin kaybedilmesi,
- Tarımsal yapılar için verilen izinlerin kontrolsüz olarak büyütülmesi,
- Sanayi ve altyapı projeleri ve madencilik faaliyeleri nedeniyle tarım dışı kullanılan alanlar toprak kirliliğini artırabilir.

Sonuç

Türkiye'de nüfusun hızla artması, çarpık kentleşme, gelişen sanayileşme, plansız kamu, turizm ve madencilik yatırımları, tarımsal yapı olarak izin verilen yerlerinde amacı dışında kullanılması gibi sebeplerden dolayı nitelikli tarım arazilerinin her geçen gün azalmasına yol açmaktadır.

Tarım arazilerinin kalıcı bir şekilde tarım dışı kullanımı, üretimde azalmaya ve buna bağlı olarak sosyoekonomik olumsuzluklara yol açabilir. Gelecek nesiller için sürdürülebilir bir doğa ve gıda ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tarım arazilerinin korunması önemlidir. Kaynakların planlı ve rasyonel bir biçimde kullanılması, ülkemizdeki kaynakların amaç dışı kullanımının önlenmesi ve ileriye dönük yönetim politikalarının geliştirilmesi, sürece olumlu bir katkı sağlayacaktır (Karakuş ve ark., 2019).

Tüm Türkiye'de olduğu gibi Bursa ilinde de verimli tarım arazilerini barındıran ovalarımız 5403 sayılı kanun kapsamında büyük ova koruma alanı ilan edilmek suretiyle koruma altına alınmıştır. Ancak tarım dışı amaçlı

kullanım taleplerinin yanında tarımsal amaçlı yapı yapılmasına izin verilmesi de verimli tarım arazilerimizin yok olması anlamına gelmektedir. Tarım dışı ve/veya tarımsal amaçlı yapıların öncelikli olarak büyük ova koruma alanlarının dışından karşılanması, tarımsal yapı da olsa mülkiyet şartı aranmadan ova dışındaki arazilerin alternatif olarak gösterilmesi verimli tarım arazilerimizi korunması için önem arz etmektedir. Kılıç (2010) yaptığı çalışmada Çorum ilinde tarım dışı kullanıma açılan arazilerde kısa vadede kırsal peyzajın ve fiziksel görünümün bozulmasına ve uzun vadede de çevresel zararlar başta olmak üzere tarımsal üretimin olumsuz etkilenmesine neden olduğunu belirtmiştir. Karataş (2023) Niğde İli, Bor İlçesi, Kemerhisar Beldesinde yaptığı çalışmada hızlı kentleşme ile amaç dışı kullanılan tarım arazilerinin sürdürebilirliğini yitirdiği ve kentleşmeden kaynaklı çevre kirliliğinin arttığını belirtmiştir. Başka bir araştırma ise Özcanlı ve Güzel'in (2015) yaptığı Şanlıurfa şehrinin tarım arazileri üzerine etkisiyle ilgili çalışmadır. Bu çalışmada, Şanlıurfa şehrinin büyük bir bölümünün yüksek verimliliğe sahip I. ve II. sınıf verimli tarım arazileri üzerine geliştiği ve verimli olan tarım arazilerinin, her zaman şehirlerin gelişiminden olumsuz etkilendiği belirtilmiştir.

Şehirlerde yeni yerleşim alanlarının tarıma elverişli olmayan bölgelere kaydırılması, sürdürülebilir şehir planlaması için önemli bir adımdır. Belediyelerin bu yönde gerçekleştireceği çalışmalar, hem tarım arazilerinin korunmasını sağlar hem de şehirlerin planlı ve dengeli bir şekilde büyümesine katkı sağlar. Ayrıca, kamu yatırımlarının uygun alanlarda gerçekleştirilmesi, halkın bu bölgelerde ikamet etmeye olan ilgisini artırabilir. Tarım arazilerinin korunması ve doğal kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, gelecek nesillere daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam alanı bırakılmasına katkıda bulunur (Fıratlı, 2022).

Tarım dışı kullanım taleplerinde planlı alanlarda planlanma amacına bakılmaksızın boş bulunan yerler amacı için uygunsa alternatif kabul edilerek talepler reddedilmeli, sanayi tesisleri ova arazileri yerine verimsiz ova dışındaki arazilere kurulmalıdır. Aynı şekilde hayvancılık tesislerinde yerleşime uzak ve verimli tarım arazileri yerine daha düşük nitelikli tarım arazilerinin bulunduğu bölgeler seçilerek organize hayvancılık tesislerinin kurulmasına teşvik edilmesi, küçük çaplı kurulmak istenilen hayvancılık tesislerinin atıl duruma düşeceği göz önüne alınarak belirlenen alan dışındaki arazilere izin verilmemesi verimli tarım arazilerini korumak için önemli bir adım olacaktır.

Topraksız tarım yapılmak istenildiğinde yine verimli ovalar yerine tarımsal niteliği daha düşük arazilere talepler yönlendirilmelidir. Bağ evleri ve bitkisel üretime bağlı olarak yapılacak tarımsal depolar dışında tarımsal yapıların ova dışına yönlendirilmesi ve bu yapılan yapıların amacına uygun olarak tarımsal üretim amacıyla kullanılmasını sağlamak Bursa ilinin verimli tarım arazilerini korumak için tek yoldur.

Teşekkür

Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne ve makale konusunda fikrine danışarak yardım aldığım değerli arkadaşım Hülya GÜN'e teşekkürlerimi sunarım. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir. Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu makaleyi hazırlayan yazarlar, araştırmaya eşit oranda katkı sağlamıştır ve yazarlar arasında her hangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Anonim, 2005. 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu, Resmi Gazete, Resmi Gazete Tarihi:19.07.2005.

Anonim, 2023. Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Brifingi, https:// https://bursa.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Faaliyet Raporlar (Erişim Tarihi: 21.12.2023).

Fıratlı, İ. 2022. Kentsel Saçaklanmanın Tarım Arazilerinin Amaç Dışı Kullanımına Etkileri: Şanlıurfa ili Örneği, Yüksek Lisans Uzmanlık Tezi, Harran Üniversitesi Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı.

Karakayacı, Z. 2010. Tarım Arazilerinin Dışı Kullanımının Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Mühendisliği Dergisi*, 355: 48-53.

Karakuş, K., Karakuş, S. ve Çelikyürek, H. 2019. Ülke Toprakları ve Tarım Arazilerinin Bitkisel ve Hayvansal Üretim Faaliyeti Dışında Kullanımı. *Hayvan Bilimi ve Ürünleri Dergisi*, 2(1) : 84-90.

Karataş, A. 2023. Amaç Dışı Kullanılan Tarım Arazilerinin Tarımsal Sürdürülebilirliğe Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Kent Akademisi Dergisi*, 16(3):1690-1706.

Kılıç, M. 2010. Amaç Dışı Arazi Kullanımının Çevre ve Kalkınma Üzerine Etkileri: Çorum İli Toprak Sanayi İşletmeleri Örneği, TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu, Ankara.

Topçu, P. 2012, "Tarım Arazilerinin Korunması ve Etkin Kullanılmasına Yönelik Politikalar, T.C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Müdürlüğü, Yayın No 2836."

Turhan, Ş., Vural, H. ve Erdal, B. 2013. Bursa Tarımının Sosyo-Ekonomik Yapısının Analizi. Bursa Uludag Üniv. Ziraat Fak. Derg., 27(1) : 27-38

Özcanlı, M. ve Güzel, A. 2015. Şanlıurfa Şehrinin Alansal Gelişiminin Çevresindeki Tarım Arazilerine Etkisi. *Turkish Studies*, 10(6) : 723-744.

Yüzal, B. 2019. Türkiye'de Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanımına İlişkin Sorunlar ve Politikalar, Yüksek Lisans Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı.